

Preliminarni izveštaj o izveštavanju pružalaca medijskih usluga u Srbiji o prvom krugu predsedničkih izbora u Crnoj Gori

Biro za društvena istraživanja - BIRODI je sproveo monitoring izveštanja pružalaca medijskih usluga (PUM) u Srbiji o predsedničkim izborima u Crnoj Gori koji se održavaju 19. marta 2023. godine. Pravni osnov za sprovođenje ovog monitoringa su

- Zakon o elektronskim medijima član 24
- Zakon o potvrđivanju Evropske konvencije o prekograničnoj televiziji

Monitoringom su obuhvaćeni PUM-ovi sa nacionalnim pokrivanjem:

- RTS,
- Pink,
- Happy,
- Prva i
- B92

u periodu od raspisivanje izbora 16. januara 2023. godine do početka izborne tišine 17.3.2023. godine.

Pri izboru medija koji su uzeti u uzorak rukovodili smo se OSCE/ODIHR standardima¹, tj. o uticaju koji medij ima na teritoriji Crne Gore u kojoj se sprovode izbori za predsednika Republike emitovanjem i reemitivanjem programa. Prema istraživanjima Agencije za elektronske medije², mart 2022. godinu, na teritoriji Crne Gore:

- 77,1% domaćinstava se informiše preko kablovskih televizija
- Među televizijskim kanalima kojih se ispitanici sete na prvu (top of main) su TV Pink (8,4%), TV Prva (8,0%), Najbolje rangirana politička emisija je Čirilica“ sa TV Happy gleda (10,3% - višestruki odgovor). Od svih jutarnjih programa koje prate građani Crne Gore od onih koje emituju televizije iz Srbij gledan sui: TV Pink (6%), TV Prva (2,6%), TV Happy (0,9%) i RTS (0,8%)

¹ <https://www.osce.org/files/f/documents/9/7/384795.pdf> (strana 39)

² <https://aemcg.org/wp-content/uploads/2022/02/Istrazivanje-o-stavovima-i-percepciji-gradana-CG-o-televiziji-mart-2022.pdf>

Predmet monitoringa izveštavanja PUM su bili medijskim prilozima i emisije u kojima je tema bila izbori za predsednika Crne Gore i/ili prisutni kandidat za predsednika Crne Gore. U kontekstu toga analizirani su:

- Vremenska zastupljenost aktera
- Tona izveštavanja medija o akterima
- Teme analiziranih priloga
- Argumetancija koju su akteri koristili u analiziranim priložima
- Diskurs postupanja aktera u analiziranim priložima

U konkretnom slučaju, BIRODI monitoring izveštavanja PUM iz Srbije o predsedničkim izborima treba da utvrdi da li postoji i kakav je uticaj PUM-ova iz Republike Srbije na integritet izbornog procesa u Crnoj Gori. Da li je izveštavanje PUM-ova iz Srbije ima pozitivan uticaj na način da doprinosi integritetu izbornog procesa ili pak je negativan tako što smanjuje integritet izbornog procesa u Crnoj Gori.

Do tog zaključka ćemo doći utvrđivanjem u kojoj meri mediji (PUM):

- Informišu građane-birače o izbornom procesu pre svega o izbornom zakonodavstvu i njihovim pravima i obavezama, kao i samom procesu izbora uključujući nadležnosti izborne administracije i tela, uključujući mogućnosti ukazivanja na kršenja prava birača (uzbunjivanje)
- Informišu građane-birače o programima kandidata, odnosno pitajući i istražujući izborne ponude pomažu građanima u skladu sa kodeksom novinarske profesije u odluci za koga će glasati.
- Omogućavaju jednako vremensko, tonalitetno i tematsko predstavljanje svih učesnika (kandidata i izbornih lista) u izbornom programu (vesti, dnevnicima i emisijama) sprečavajući favorizovanje onih kandidata koji su javni funkcioneri u programima koji su deo redovnog izveštavanja medija (tzv. funkcionerska kampanja)
- Slobodno, bez pritiska u skladu sa kodeksom profesije i medijskim zakonima izveštaju o izborima vršeći kritičku i analitičku funkciju sa pozicije pomoći birača i zaštite slobodne javnosti i demokratskog poretka

Zbirni nalazi monitoringa izveštavanja PUM iz Srbije u prvom krugu predsedničkih izborima u Crnoj Gori

Posmatrani PUM-ovi su u prvom krugu predsedničkih izbora u Crnoj Gori izveštavali u okviru centralnih informativnih emisija (dnevnika), jutarnjeg programa, vesti i političkih emisija. O predsedničkim izborima u Crnoj Gori pred prvi krug najviše je izveštavala TV Happy. Ona je imala i najviše aktera iz Crne Gore koji su posmatranim priložima bili uključivani u program ove televizije.

Javni funkcioneri i partijski akteri iz Srbije nisu bili učesnici u posmatranim emisijama. Dominantni akteri u posmatranim emisijama su bili analitičari. U većini to su bili provladini (gledano prema aktuelnim Vladama Srbije i Crne Gore) i prodesno orijentisani analitičari. Neki direktno su angažovani u kampanji kandidata u Crnoj Gori, a što nije bilo od strane voditelja navedeno čime je prekršen članovi 4 i 5 Pravilnika o zaštiti ljudskih prava u oblasti pružanja medijskih usluga³. Valja naglasiti da izvestan broj analitičara koji su komentarisali izborni proces u Crnoj Gori nemaju ekspertizu u oblasti izbornih procesa i deo su stalnih postavki analitičara (Pink i Happy). I ovaj monitoring izveštavanja medija je pokazao problem predstavljanja analitičara, odnosno ko se pod analitičarem i stručnjakom predstavlja, jer se vrlo često dešava da osobe koje se predstavljaju kao stručnjaci i analitičari nemaju adekvatan nivou obrazovanja kako je to propisani Nacionalnim standardima klasifikacije zanimanja⁴, odnosno nemaju stručnost/expertizu za oblast koju komentarišu što utiče integritet izveštavanja PUM-a.

U velikom broju analiziranih emisija su navođena istraživanja javnog mnjenja kao argumentacija o izbornim šansama predsedničkih kandidata. Međutim, oni koji su ih navodili, a to su analitičari i istraživači, nisu navodili podakte kao što su: ko je naručilac istraživanja, ko je realizovao istraživanje, kada je i kojom tehnikom su prikupljeni podaci, veličina i tip uzorka, način ponderacije uzorka. Za deo navedenih podataka (ko je organizovao istraživanje, ko je realizovao, na kojem uzorku, u kojem periodu i kojom tehnikom je prikupljen istraživački materijal i sa kojom uzoračkom greškom) postoji obaveza da se iznesu po Pravilniku o zaštiti ljudskih prava u oblasti pružanja medijskih usluga član 16.

Posmatrajući sve posmatrane PUM-ove može se steći utisak da su dva kandidata bila više od ostalih predstavljena.

³ <http://www.rem.rs/uploads/files/Podzakonska%20regulativa/Pravilnik%20o%20zaštiti%20ljudskih%20prava%20u%20oblasti%20pruzanja%20medijskih%20usluga.pdf>

⁴ <http://kodeksifara.minrzs.gov.rs/nacionalna-standardna-klasifikacija-zanimanja>

Prvi je Milo Đukanović i to na negativan način time što je povezivan sa antisrpsvom, negativnim odnosom prema Srpskom pravoslavnom crkvom, kriminalom i korupcijom, dugom i nedemokratskom vlašću koja je podržana od strane Zapada.

Drugi je Andrija Mandić. On je predstavljen na pozitivan način kao "srpski kandidat". Istovremeno u analiziranim priložima Andrija Mandić je predstavljan kao kandidat koji insistira na pomirenju na nivou Crne Gore.

Ostali kandidati su marginalizovani uključujući i Jakova Milatovića za kojeg pojedina istraživanja govore da ima veći potencijal za pobjedu protiv Mila Đukanovića u drugom krugu, koji je prema tim istim istraživanjima njegov siguran učesnik.

Generlano posmatrano izveštavanje posmatranih PUM-ova se može podeliti na

- informativno-analitične
- promotivno-etiketirajuće

U prvu grupu PUM-ova se mogu svrstati oni koji su u prvom krugu predsedničkih izbora u Crnoj Gori sve predstavničke kandidate predstavili na relativno jednak način kada je u pitanju vreme, odnosno jednako pozitivno, neutralno i negativno. U priložima ovih televizija su predsednički kandidati predstavljeni kroz njihove političke biografije, ponašanje u procesu kandidovanja u kontekstu spremnosti da se podrede izbornom rezultatu (ovo pre svega važi za kandidate koji su bili na strani protiv Mila Đukanovića), izbornim šansama u prvom i drugom krugu. Novinari ovih televizija u svojim priložima su ukazali na izborne uslove i tom prilikom su istakli incident na Cetinju kada je napadnut kandidat Jakov Milatović, odnosno stanje sa Ustavnim sudom. U priložima (RTS i Prva) u ulozi analitičara su bili profesori univerziteta, koji imaju ekspertizu za oblast izbora, odnosno analitičari koji se bave istraživanjem javnog mnjenja.

Valja naglasiti da je televizija B92 preuzela izborni duel između Mila Đukanovića i Andrije Mandića. Ovo naglašavamo jer u prethodnom izbornom ciklusu tokom predsedničkih izbora u Srbiji nije bilo duela kandidata za predsednika Republike Srbije u kojima je učestvovao Aleksandar Vučić.

Najbliže ovom tipu izveštavanja su bili Radio-televizija Srbije, TV Prva i TV B92.

U drugu grupu PUM-ova su svrstani oni koji su u svom programu sa jedne strane pozitivno predstavljali Andriju Mandića kao srpskog kandidata, a Mila Đukanovića kao antisrbina, protivnika srpske pravoslavne crkve, šefa koruptivnog-kriminalnog režima na čijem su čelu su on i njegova porodica, kao i da je ima podršku Zapada. U emisijama ovih PUM-ova najzastupljenijim akteri su bili provladini i pro desni analitičari koji u velikom broju slučajeva nisu imali ekspertizu u oblasti izbora. Neki od njih su bili aktivno uključeni u kampanje predsedničkih kandidata u Crnoj Gori a da to Novinari nisu saopštili. Ovi analitičari su ovim izjavama kršili odredbe Pravilnika o zaštiti ljudskih prava u oblasti pružanja medijskih usluga (članovi od 4 do 8 i 27 i 29). Novinari u ovim emisijama su bili u funkciji promocije Andrije Mandića i negativnog prikazivanja Mila Đukanovića. Televizije, pre svega, Happy i Pink su imale ovaj vid izveštavanja.

Na osnovu nalaza iz priloženog izveštaja, odnosno Zakona o elektronskim medijima, članovi 22 i 24, potom Zakona o potvrđivanju Evropske konvencije o prekograničnoj televiziji, ali i Pravilnika o zaštiti ljudskih prava u oblasti pružnje medijskih usluga tražimo od REM-a da u periodu drugog izbornog kruga predsedničkih izbora u Crnoj Gori uspostavi monitoring izveštavanja PUM-ova u svojoj nadležnosti na teritoriji Republike Srbije.

Ista preporuka važi i za Agenciju za medije Crne Gore.